

3. Ватыль, В. Н. Сильное и эффективное государство: историко-персонологический дискурс / В.Н. Ватыль, Н. В. Ватыль – Гродно: «ЮрСаПринт», 2016. – 280 с.
4. Мельник, В. А. Республика Беларусь: власть, политика, идеология: Практическая политология. – Мн.: «Тесей», 2000. 2-е изд., исправ. и доп. – 240 с.
5. Мельник, В. А. Государственная идеология Республики Беларусь: концептуальные основы / В. А. Мельник; Науч. ред. П. Г. Никитенко. – 2-е изд., испр. и доп. – Мн.: Тесей, 2003. – 240 с.
6. Мельник, В. А. Современный словарь по политологии. – Мн.: Книжный Дом, 2004. – 640 с.
7. Мельник, В. А. Введение в политическую теорию: пособие / В. А. Мельник. – Минск: Выш.шк., 2012. – 511 с.
8. Решетников, С. В. О содержании социально-гуманитарного образования в части изучения политико-правовой сферы общества / С. В. Решетников, М. Ф. Чудаков, Н. А. Антанович // Высшая школа. – 2012. – № 1. – С.36-40.
9. Решетников, С. В. Научные и прикладные школы в области политологии: политико-правовой подход / С.В. Решетников, Н.А. Антанович, О.Е. Побережная // Высшая школа. – № 1. – 2017. – С. 36–41.

Снапкоўская Святлана Валянцінаўна

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (Мінск, Беларусь)

ГІСТОРЫКА-ПЕДАГАГІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ Ў БДУ: РЭТРАСПЕКТЫЎНЫ АНАЛІЗ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт упэўнена крочыць да свайго 100-гадовага юбілею, дэманструючы істотныя вынікі ў розных напрамках жыццядзейнасці, што цалкам пераканаўча прадэманстравалі папярэднія калегі-выступоўцы. Сфера маіх навуковых інтарэсаў: гісторыя педагогікі як міждысцыплінарная навуковая галіна, дазваляе раскрыць шматгранны ўклад вучоных-педагагаў БДУ ў станаўленне і развіццё гісторыка-педагагічных даследаванняў нашай краіны. Хачу адзначыць, што 2019 г. стаў юбілейным для гісторыі педагогічнай навукі Беларусі, паколькі 90 гадоў таму ў Мінску ўпершыню на беларускай мове была выдадзена «Гісторыя педагогікі». Аўтарам падручніка для педагогічных факультэтаў ВДУ і педтэхнікумаў быў першы ў БССР доктар педагогічных навук, прафесар П.Я. Панкевіч. Вучоны-педагог назапасіў матэрыял для кнігі, напісанай з класавых пазіцый ў адпаведнасці з пастулатамі большавіцкай ідэалогіі, яшчэ працуючы ў Акадэміі камуністычнага выхавання ў Маскве, затым – у якасці дацэнта, а потым прафесара БДУ. Пасаду загадчыка Галоўнага ўпраўлення навукай Наркампраса БССР ён спалучаў з выкладчыцкай працай ў БДУ. П.Я. Панкевіч стаў адным са стваральнікаў і першым дырэктарам Навукова-даследчага інстытута педагогікі (зараз – Нацыянальнага інстытута адукацыі). Традыцыя спалучэння навукова-даследчай з выкладчыцкай працай у БДУ, пакладзеная гэтым і іншымі прафесарамі педагогікі ў 1920-я гг., не перарывалася некалькі дзесяцігоддзяў і дала добрыя вынікі. Пазней асабліва выразна гэта праявіцца ў фундаментальных гісторыка-педагагічных даследаваннях, дзе галоўным жанрам будзе выступаць калектыўная манаграфія.

У 1930–1940-я гг. па палітычных прычынах дадзеная праблематыка ў Беларусі, як і на тэрыторыі іншых савецкіх рэспублік, фактычна не распрацоўвалася, саступіўшы месца марксісцка-ленінскай педагогіцы і

напрамкам камуністычнага выхавання. Сітуацыя ў галіне гісторыі педагогікі, як у БССР, так і ў цэлым у СССР, стала змяняцца пасля XX з'езда КПСС у час адлігі, калі быў адкрыты частковы доступ да раней забароненых архіўных дакументаў і матэрыялаў і, як следства, узмацнілася цікавасць да дадзенай праблематыкі, павысіўся навуковы ўзровень даследаванняў беларускіх гісторыкаў педагогікі. Спатрэбілася 30 гадоў, каб гісторыка-педагагічныя працы беларускі чытач убачыў на роднай мове. Так, двума выданнямі (1957 і 1961 гг.) выходзіла манаграфія на беларускай мове І.М. Ільющына, С.А. Умрэйкі «Народная асвета ў Беларускай ССР», дзе на 60 старонках з выкарыстаннем вельмі абмежаванай колькасці крыніц даваўся кароткі агляд гісторыі асветы і адукацыі на беларускіх землях з XI ст. да 1917 г. [5].

Каталізатарам гэтага працэсу стала дзейнасць член-карэспандэнта АПН СССР, прафесара Сцяпана Андрэвіча Умрэйкі, які ўзначальваў кафедру педагогікі і псіхалогіі БДУ ў 1964–1972 гг. Яго ж намаганнямі ў 1968 г. у Мінску выйшла калектыўная манаграфія на беларускай мове «Нарысы гісторыі народнай асветы і педагагічнай думкі ў Беларусі». Фундаментальнае выданне, выдадзенае на 620 старонках ў выдавецтве «Народная асвета», кансалідавала бліскучых беларускіх педагогаў-даследчыкаў (С.А. Умрэйка, Г.Р. Сянькевіч, У.К. Андрэенка, П.С. Сонцаў і інш.), пад рэдакцыяй якіх была падрыхтаваная гэта праца. Тут упершыню значнае месца было адведзена адукацыйным і педагагічным праблемам Беларусі дарэвалюцыйнага перыяду [10]. У манаграфіі раскрыты педагагічная дзейнасць і погляды выбітных педагогаў-даследчыкаў і метадыстаў-практыкаў БССР, паказаны іх уплыў на развіццё беларускай навукі і педагагічнай думкі. Нягледзячы на працяг выкарыстання тэрміна «барацьба» (партыі бальшавікоў, РСДРП, прагрэсіўнай настаўніцкай грамадскасці, бацькоўскага руху за перадавую школу і г.д.) як неад'емнага атрыбуту гісторыка-педагагічных даследаванняў савецкага часу, змест дысертацый і публікацый гісторыкаў педагогікі высвятляецца ўжо новымі гранямі.

У даследаваннях 1960–1970-х гг. робіцца акцэнт на вывучэнні творчай спадчыны выбітных персаналій педагагічнай думкі і педагагічнай журналістыкі Беларусі. Вакол вучонага-педагога С.А. Умрэйкі фарміруецца калектыў педагогаў – даследчыкаў БДУ, і плённа распрацоўваюцца разнастайныя аспекты гісторыі асветы, адукацыі і педагогікі Беларусі. У 1970-я гг. выкладчыкамі БДУ абараняецца шэраг дысертацыйных даследаванняў па гісторыі педагогікі. С.В. Лузгіна раскрыла шляхі станаўлення і развіцця педагагічнага друку на Беларусі, прааналізаваўшы працэс фармавання савецкага педагагічнага друку ў 1919–1932 гг. [6]. У.Н. Радзьёнаў даследаваў педагагічную спадчыну Якуба Коласа і паказаў яе значнасць для развіцця сучаснай педагагічнай навукі і школьнай методыкі [13]. З.М. Ціток прааналізавала станаўленне і функцыянаванне савецкай школы Беларусі ў перыяд грамадзянскай вайны і ўзнаўлення народнай гаспадаркі ў 1917–1925 гг. [26]. У 1980-я гг., пасля сыходу прафесара С.А. Умрэйкі, па гісторыі педагогікі была абаронена толькі адна кандыдацкая дысертацыя – «Школа і педагогічная мысль в Белоруссии с 1895 г. до Великой Октябрьской социалистической революции», аўтарам якой быў

выкладчык кафедры педагогікі БДУ М.С. Мяцельскі. Ён прааналізаваў развіццё агульнай і прафесійнай адукацыі, дзейнасць земстваў у арганізацыі пачатковай школы і бацькоўскіх камітэтаў на тэрыторыі Віленскай навучальнай акругі [8].

Беларуская гісторыка-педагагічная тэматыка знаходзіла сваё адлюстраванне адначасова і ў агульнасаюзных выданнях. Абагульняючая праца «Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в.» (Москва, 1976) змяшчала главу «Школа и педагогическая мысль Белоруссии», падрыхтаваную М. К. Кірылавым і С.А.Умрэйкам, якая адрознівалася ад папярэдніх работ больш пераканаўчай матывацыяй і факталагічнай аргументаванасцю і, як следства, расстаноўкай дастаткова правільных акцэнтаў адносна ўжо набыўшага аскаміну сцвярджэння аб «гаротным стане нацыянальнай беларускай культуры і школы». Аўтары, на наш погляд, справядліва канстатуюць, што паўстанне 1863–1864 гг. і яго наступствы прадвызначылі спецыфіку адукацыйнай палітыкі царскага ўрада ў Беларусі і Літве. Упершыню ў падобнага роду даследаванні падкрэслівалася, што «на працягу амаль ўсёй другой паловы XIX ст. ўрад захоўваў ў беларускіх губернях напauвайсковую адміністрацыю і жорстка пераследваў нацыянальную культуру», што ў гэтых жа частках раскрываецца на аснове шматлікіх фактаў і аргументаў [12].

У 1985 г. у Мінску выйшла ў свет абагульняючае гісторыка-педагагічнае даследаванне беларускіх аўтараў «Асвета і педагагічная думка ў Беларусі: са старажытных часоў да 1917 г.», дзе на аснове шматлікіх архіўных крыніц і дарэвалюцыйнай літаратуры дадзены комплексны аналіз асноўных умоў, тэндэнцый, асаблівасцяў і кірункаў развіцця народнай адукацыі і педагагічнай думкі Беларусі [3]. Дадзенае выданне ў адлюстраванні беларускай тэматыкі выглядае больш навукова і аргументавана ў параўнанні з «Очерками истории школы и педагогической мысли народов СССР: Конец XIX – начало XX вв.» (Москва, 1991 г.), дзе 2 глава «Школа и педагогическая мысль в Белоруссии» раздзела «Школа и педагогическая мысль народов России» утрымлівае шматлікія дадзеныя (табліцы, лічбы, адсоткі), але не змяшчае гісторыка-педагагічнага аналізу, абагульненняў і высноў [11].

У 1986 г. у Маскве ў серыі «Анталогія педагогической мысли народов СССР» выйшла кніга «Анталогія педагогической мысли Белорусской ССР» пад рэдакцыяй акадэміка М.А. Лазарука і дацэнта кафедры педагогікі БДУ М.С. Мяцельскага, дзе прааналізавана педагагічная спадчына беларускага народа са старажытных часоў да 1980-х гг. У кнізе прадстаўлены персаналіі беларускіх вучоных-педагогаў, асветнікаў, дзеячоў народнай адукацыі, настаўнікаў-метадыстаў, аўтарскія тэксты, матэрыялы аб развіцці народнай асветы, адукацыйнай палітыкі ўрада, грамадска-педагагічным руху, педагагічнай журналістыка Беларусі. Актыўны ўдзел у падрыхтоўцы «Анталогіі педагогической мысли Белорусской ССР» прымалі выкладчыкі кафедры педагогікі БДУ: М.С.Мяцельскі ахарактарызаваў пытанні народнай асветы ў перыядычным друку Беларусі, У.П. Мешчаракоў раскрыў педагагічныя погляды Л. Зізання і С. Собаля [1].

У цэлым, нягледзячы на пашырэнне тэматыкі і ўдасканаленне даследчай методыкі, пераважная большасць навуковых прац перыяду 1950–1980-х гг. па дадзенай праблематыцы несла на сабе глыбокі адбітак стэрэатыпаў і падыходаў сталінскіх часоў, мела павярхоўна-апісальны характар. Пераважалі працы, якія асвятлялі колькасныя паказчыкі развіцця адукацыі, асветніцкую дзейнасць бальшавікоў, удзел настаўнікаў і вучняў у рэвалюцыйным руху. Персаналіі многіх выбітных дзеячаў беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння і іх творы заставаліся пад забаронай.

На мяжы 80–90-х гг. ХХ ст. адбываецца выспяванне якасна новага этапу ў развіцці гісторыка-педагагічных даследаванняў Беларусі. Ажыццяўляецца пераход ад марксісцка-ленінскай метадалогіі да філасофскага, гнэсеалагічнага плюралізму. Навукоўцы кафедры педагогікі БДУ засяроджваюцца над пераглядам, пераацэнкай, пераасэнсаваннем гістарычных перыядаў, з’яў, працэсаў і фактаў. Так, у 1990 г. дацэнт У.П. Мешчаракоў выдаў асобную брашуру «Асветніцкая дзейнасць і педагагічныя погляды Францыска Скарыны», дзе прасочваюцца своеасаблівае асветніцка-вухаваўчай і выдавецка-літаратурнай дзейнасці Ф.Скарыны, яго гуманістычныя погляды на адукацыю і выхаванне [7]. У 1993 г. намаганнямі педагогаў-вучоных Нацыянальнага інстытута адукацыі, кафедры педагогікі БДУ і іншых ВНУ краіны была надрукавана калектыўная манаграфія «Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917–1945 гг.)», дзе на аснове архіўных дакументаў і матэрыялаў савецкага перыяду раскрываюцца стан, асноўныя тэндэнцыі і асаблівасці развіцця адукацыі і педагагічнай навукі Беларусі [9]. Манаграфія была падрыхтавана ў лабараторыі гісторыі адукацыі і этнапедагогікі Нацыянальнага інстытута адукацыі - адзінага цэнтра гісторыка-педагагічных даследаванняў краіны. Загадчыцай лабараторыі ў 1992–2001 гг. з’яўлялася аўтар гэтых радкоў, якая ў 1990-я гг. адначасова працавала на пасадзе дацэнта кафедры педагогікі БДУ, а зараз – прафесар кафедры культуралогіі факультэта сацыякультурных камунікацый БДУ. З тых часоў мае навуковыя інтарэсы былі звязаны з даследаваннямі гісторыі асветы, адукацыі і педагагічнай навукі Беларусі ХІХ – пачатку ХХ стст., але храналагічны і тэматычны дыяпазон навуковых распрацовак у шэрагу выпадкаў даволі значна пашыраўся – ад Х да пачатку ХХІ ст. Пагэтам вынікі нашых даследаванняў гісторыі адукацыі і педагагічнай навукі Беларусі можна прадставіць ў выглядзе трох этапаў: *1 этап – 1990-я гг.* – пошук, выяўленне, даследаванне і сістэматызацыя архіўных дакументаў, матэрыялаў і літаратуры, упершыню створаны банк дадзеных ў выглядзе публікацыі арыгінальнага навукова-даведачнага выдання «Асвета і педагагічная думка ў Беларусі: Са старажытных часоў да пачатку ХХ ст. Бібліяграфічны паказальнік» (У 2 ч.) і «Асвета і педагагічная думка на Беларусі: Бібліяграфічны паказальнік. Ч. ІІІ: 1917–1945 гг.» У выданні ўпершыню прадстаўлена шырокае кола крыніц па гісторыі асветы і педагагічнай думцы Беларусі ад старажытнасці да 1945 г. (разам – 8347 крыніц) , у тым ліку працы рэпрэсаваных аўтараў, дакументы і матэрыялы аб дзейнасці беларускіх школ за межамі Беларусі, персаналіі, педагагічная журналістыка, вучэбна-метадычная літаратура і інш.

Навуковая навізна выдання заключалася таксама ў наяўнасці кароткіх каментарыяў да архіўных крыніц, выяўленых з архіваў Расіі, Беларусі і Літвы [2; 4]. .

У гэты перыяд аўтарам было распрацавана гісторыка-педагагічнае абгрунтаванне канцэпцыі нацыянальнай беларускай школы і раскрыта этнакультурная спецыфіка нацыянальнай адукацыі і выхавання, што знайшло адлюстраванне ў манаграфіі «Ля вытокаў нацыянальнай педагогікі» (1995 г.) [22]. У наступнай манаграфіі «Адукацыйная палітыка і школа на Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX стст.» (1998 г.) было ажыццяўлена даследаванне асаблівасцяў (гісторыка-культурных, сацыяльна-палітычных, этнічных, моўных, канфесійных) як важнейшых базісных элементаў развіцця асветы і педагагічнай думкі Беларусі ўказанага перыяду. У гэтай працы былі прааналізаваны асноўныя напрамкі і фактары развіцця адукацыі і педагагічнай думкі Беларусі на рубяжы вякоў і падкрэслена вядучая роля адукацыйнай, культурна-асветніцкай палітыкі расійскага ўрада ў комплексе мерапрыемстваў па інтэграцыі тэрыторыі Паўночна-Заходняга краю ў склад імперыі. У калектыўнай манаграфіі «Народная педагогіка беларусаў» (1996 г.) паказана месца народнай педагогікі ў сістэме этнічнай культуры, дзейнасць і педагагічныя погляды беларускіх вучоных-этнографіаў ў другой палове XIX ст. - пачатку XX стст., раскрыта этнапедагагіка сельскага насельніцтва Беларусі. У аналітычных матэрыялах аб асноўных тэндэнцыях развіцця школы на тэрыторыі Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX ст. і шляхах рэфармавання сярэдняй школы ў СССР і БССР ў канцы 50-х–пачатку 60-х гг. XX ст. раскрыты перадумовы, механізмы і наступствы рэалізацыі шэрагу школьных рэформаў, што дазволіла выявіць логіку трансфармацыйных працэсаў у сістэме сучаснай адукацыі [17; 22; 23; 24; 25]. Гэтыя выданні былі выкарыстаны ў 1997 г. падчас парламенціх слуханняў па праблемах рэфармавання школы ў Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

На працягу другога этапу гісторыка-педагагічных даследаванняў – 2000–2009 гг. – ажыццяўлялася ўкараненне вынікаў навуковых даследаванняў у адукацыйны працэс сістэмы паслядыпломнай адукацыі і педагагічных ВНУ Рэспублікі Беларусь праз выданне вучэбна-метадычных дапаможнікаў «Гісторыя адукацыі і педагагічнай думкі Беларусі (60-я гг. XIX – пачатак XX стст.)» (2001 г.), «Гісторыя адукацыі і педагагічнай навукі» (2006 г.) [19, 20]. Асэнсаванне і абагульненне назапашанага навукова-тэарэтычнага і практычнага вопыту ў кантэксце гісторыі і культуры Беларусі знайшло выраз у выданні навучальнага дапаможніка для студэнтаў ВНУ «Асновы культуралогіі» (2008 г.) [18].

На III этапе – 2010–2018 гг. – намі была абгрунтавана неабходнасць спалучэння ў гісторыка-педагагічным даследаванні трох метадалагічных парадыгмаў: правінцыйнай, агульнарасійскай, рэгіянальнай, распрацавана аўтарская рэтраспектыўная фреймавая мадэль адукацыі, накіраваная на гарманізацыю нацыянальнага і універсальнага кампанентаў у гісторыка-культурным кантэксце і паказана ў манаграфіі «Развитие образования и педагогической мысли на территории Беларуси во второй половине XIX – начале XX вв.» (Москва, 2011 г.) [15]. Упершыню была прадстаўлена інфармацыя пра гісторыка-

педагогічныя даследаванні ў Беларусі для Міжнароднага даведніка па даследаваннях у галіне гісторыі адукацыі, які выдаецца Міжнароднай пастаяннай канферэнцыяй па гісторыі адукацыі ў Берне. Абагульняючы артыкул пра замежныя педагогічныя ўплывы і «пагранічныя пераходы» ў Беларусі з сярэднявечча да 1917 г. апублікаваны ў томе «Педагогічныя хадакі праз граніцы ў Еўропе», што выйшаў у серыі «Гісторыя адукацыі і еўрапейская ідэнтычнасць», якая выдавалася ў Аўстрыі і Германіі [27; 28]. У шэрагу артыкулаў, змешчаных у польскіх навуковых выданнях, прааналізавана праблематыка, звязаная з нацыянальнымі каштоўнасцямі і нацыянальнай свядомасцю ў беларускай і расійскай педагогічнай думцы. Намі ўпершыню абгрунтаваны новы навуковы напрамак у гісторыка-педагогічных даследаваннях - праблема беларуска-расійскага культурна-педагогічнага памежжа, апрабаванне якога адбылося ў рамках міжнародных Ліхачоўскіх чытанняў (Санкт-Пецярбург), таксама на сесіях Навуковага савета па гісторыі адукацыі і педагогічнай навукі Інстытута тэорыі і гісторыі педагогікі Расійскай Акадэміі Адукацыі і ў педагогічным друку Беларусі, Расійскай Федэрацыі і Польшчы [29]. Абгрунтаваны гістарычны феномен беларуска-расійскага культурна-педагогічнага памежжа [16], як і праблема фарміравання і захавання нацыянальнай ідэнтычнасці праз тэарэтычную распрацоўку і практычнае ўкараненне сістэмы маральных каштоўнасцей у культурна-адукацыйны працэс ў рамках навуковага праекта Інстытута сусветнай эканомікі і міжнародных адносін РАН (г. Масква). На падставе аксіялагічнага падыходу намі тэарэтычна абгрунтаваны і раскрыты асноўныя дамінанты беларускай культуры, вызначаны ключавыя этапы і асаблівасці развіцця беларускай культуралагічнай думкі Беларусі. Намі створана метадычнае забеспячэнне і арыгінальная аўтарская метадыка ўкаранення сістэмы маральных каштоўнасцей у сучасны культурна-адукацыйны працэс праз вучэбны дапаможнік «Культуралагічная думка Беларусі» (з грыфам Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, 2017 г.). У ім распрацаваны шляхі ўвядзення маральных каштоўнасцей у сучасны адукацыйны працэс: 1) *музейна-педагогічны* – сукупнасць навукова-асветніцкіх мерапрыемстваў, арыентаваных на сацыялізацыю асобы на аснове сінтэзу сістэмы маральных каштоўнасцей і сучасных музейных тэхналогій; 2) *культурна-адукацыйны* – сістэма адукацыйна-выхаваўчых і культурна-асветніцкіх мер, скіраваная на фарміраванне і развіццё творчай асобы праз арыентацыю навучальнага працэсу на каштоўнасці нацыянальнай культуры і іх актуалізацыю; 3) *інфармацыйна-асветніцкі* – сістэмная праца, скіраваная на папулярызацыю і прапагандаванне здабыткаў нацыянальнай культуры сродкамі масавай інфармацыі, у тым ліку праз спецыялізаваныя выданні. Распрацавана адпаведная метадыка ўкаранення сістэмы маральных каштоўнасцей у сучасны культурна-адукацыйны працэс [21]. Адметная асаблівасць сучасных гісторыка-педагогічных даследаванняў: наяўнасць выразнай сувязі гісторыі і сучаснасці праз працэс актыўнай інтэграцыі з даследаваннямі ў галіне культуралогіі (этнакультуралогіі, тэорыі і гісторыі культуры), скіраванымі на ўмацаванне этнакультурнай ідэнтычнасці беларусаў.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Антология педагогической мысли Белорусской ССР/ АПН СССР; Сост. Э.К.Дорошевич, М.С.Мятельский, П.С.Солнцев и др.; Редкол.: М.А.Лазарук и др. - М.: Педагогика, 1986. – 460 с.
2. Асвета і педагагічная думка на Беларусі: Бібліяграфічны паказальнік. Ч. III: 1917 – 1945 гг./ А.Л. Еўдакімава, С.В. Снапкоўская, М.Р. Марчанка, С.І. Паўловіч; Пад рэд. С.В. Снапкоўскай. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2001. – 327 с.
3. Асвета і педагагічная думка ў Беларусі: Са старажытных часоў да 1917 г. / Ткачоў М.А., Пасэ У.С., Сянькевіч Г.Р. і інш.- Мінск: Народная асвета. - 1985. – 464 с.
4. Асвета і педагагічная думка на Беларусі: Са старажытнасці да пачатку XX ст.: Бібліяграфічны паказальнік. - У 2-х частках / пад рэд. Снапкоўскай С.В. / С.В. Снапкоўская, Г.Р.Сянькевіч, М.С.Мяцельскі. - Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1995. Ч. 1. – 172 с.; Ч. 2. – 205 с.
5. Ільющын, І.М., Умрэйка С.А. Народная асвета ў Беларускай ССР. – Мінск: Вучпедвыд. БССР, 1961. – 358 с.
6. Лузгина, С.В. Пути становления и развития педагогической печати Белоруссии (1919-1932 гг.): Автореф. дис. канд. пед. наук. – Мн., 1975. – 23 с.
7. Мешчаракоў, У.П. Асветніцкая дзейнасць і педагагічныя погляды Францыска Скарыны: матэрыялы ў дапамогу лектару. - Мінск: Таварыства «Веды» Беларускай ССР. – 1990. – 23 с.
8. Мятельский, М.С. Школа и педагогическая мысль в Белоруссии с 1895 г. до Великой Октябрьской социалистической революции: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ МГПИ им. А.М.Горького. – Минск: 1982. – 215с.
9. Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917-1945) / Г. Р. Сянькеіч, А. В. Трухан, З. М. Ціток і інш. – Пад рэд.Г. Р. Сянькевіч і інш. – Мн.: Нар. асвета, 1993. – 495 с.
10. Нарысы гісторыі народнай асветы і педагагічнай думкі ў Беларусі / рэд. кал.:С.А.Умрэйка, Г.Р.Сянькевіч, У.К.Андрэенка,П.С.Сонцаў. – Мн.: Народная асвета, 1968, – 621 с.
11. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX – начало XX в. / Под ред. Э.Д. Днепров, С.Ф. Егорова, Ф.Г. Паначина. – М.: Педагогика, 1991. – 448 с.
12. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР: Вторая половина XIX в. / Отв. ред. А.И. Пискунов. - М., Педагогика, 1976. – 600 с.
13. Родионов, В.Н. Педагогическое наследие Я. Коласа и его значение для современной школы: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01/ НИИ педагогики УССР. – Киев, 1977. – 19 с.
14. Снапковская, С.В. Проблемы белорусской национальной школы в педагогической мысли конца XIX – начала XX вв. // Очерки истории науки и культуры Беларуси IX - нач. XX вв. / П.Т. Петриков, Д.В. Карев, А.А. Гусак. - Минск: Наука и техника, 1996. - С. 188-196.
15. Снапковская, С.В. Развитие образования и педагогической мысли Беларуси во второй половине XIX – начале XX вв. /С.В. Снапковская. - Москва: УРАО ИТИП, 2011. – 316 с.
16. Снапковская, С.В. Феномен культурно-педагогического пограничья в просвещении и педагогической мысли Беларуси: с древнейших времен до начала XVII в. // Новое в психолого-педагогических исследованиях. №3 (19), июль-сентябрь, 2010. – С. 153-164.
17. Снапкоўская, С.В. Адукацыйная палітыка і школа на Беларусі ў канцы XIX - пачатку XX вв. / С.В. Снапкоўская – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1998. – 192 с.
18. Снапкоўская, С.В. Асновы культуралогіі: канспект лекцый / С.В.Снапкоўская, В.А.Вараб’ева, В.М.Іўчанка,Н.І.Здановіч – Мінск: Асар, 2008. – 272 с.
19. Снапкоўская, С.В. Гісторыя адукацыі і педагагічнай думкі Беларусі (60-я гг. XIX – пачатак XX стст.): Вучэб. дапаможнік для студэнтаў вышэйш. навуч. устаноў / С.В. Снапкоўская. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2001. – 160 с.
20. Снапкоўская, С.В. Гісторыя адукацыі і педагагічнай думкі: вучэб.-метад. дапам. / С.В. Снапкоўская – Мінск.: БДПУ, 2006. – 308 с.

21. Снапкоўская, С.В. Культуралагічная думка Беларусі: вучэб. дапам./С.В.Снапкоўская, К.У.Антановіч. - Мінск: РІВШ, 2017. – 216 с.
22. Снапкоўская, С.В. Ля вытокаў нацыянальнай педагогікі : 3 гісторыі школы і педагогічнай думкі Беларусі канца XIX - пачатку XX ст. / С.В. Снапкоўская - Мінск: Народная асвета, 1995. – 129 с.
23. Снапкоўская, С.В. Народная педагогіка беларусаў - / Снапкоўская, С.В., Конан У.М, Болбас В.С; пад рэд.. С.В. Снапкоўскай.- Мінск.: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1996. – 166 с.
24. Снапкоўская, С. В. Рэфармаванне сярэдняй школы ў канцы 50-х – пачатку 60-х гадоў: вопыт і вынікі / Снапкоўская. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1995. – 21 с.
25. Снапкоўская, С.В. Шляхі развіцця школы на Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX вв. / С.В. Снапкоўская. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1997.–41 с.
26. Титок, З.М. Школы Белоруссии в период гражданской войны и восстановления народного хозяйства (1917 – 1925 гг.): Автореф. дис....канд. пед. наук. – Мн., 1977. – 21 с.
27. Snapkovskaya, S. Ausländische pädagogische Einflüsse und Grenzgänge in Belarus von den Anfängen bis 1917 // Pädagogische Grenzgänger in Europa / Elmar Lechner (Hrsg.). – Frankfurt am Main: Peter Lang S. A, 1997. – S. 333 – 350.
28. Snapkovskaya, S. Historical-pedagogical studies in Belarus // International Guide for Research in the History of Education: International Stating Conference for the History of Education / Ed. by Pierre Caspard. 2 nd Ed. – Bern: Peter Lang S. A., 1995. – P. 35 – 40.
29. Snapkowska, S. Wartości narodowe studentów pedagogiki w kwestii charakteru pracy naukowej / S.Snapkowska // Prawne, instytucjonalne i społeczne uwarunkowania bezpieczeństwa. Rozdział III / Redakcja naukowa S.Бeбас, А. Golebiowski. Wydawnictwo: Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu. – Radom, 2014. – S. 325-332.

Снапкоўскі Уладзімір Еўдакімавіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (Мінск, Беларусь)

РАЗВІЦЦЁ МІЖНАРОДНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ У БДУ: АД ЗАРАДЖЭННЯ ТРАДЫЦЫЙ ДА СУЧАСНАСЦІ

Вытокі вывучэння гісторыі міжнародных адносін у БДУ бяруць пачатак ад стварэння ўніверсітэта. Першы рэктар БДУ У.І. Пічэта ў сваіх працах і лекцыях па гісторыі Беларусі, Польшчы, паўднёвага і заходняга славянства асвятляў знешнепалітычныя сюжэты, звязаныя з узаемаадносінамі паміж ВКЛ і Польшчай, Рэччу Паспалітай і Расіяй, усходнімі, заходнімі і паўднёвымі славянамі [76, с. 13]. Вядомы беларускі гісторык У.М. Ігнатоўскі, які працаваў прафесарам БДУ з 1921 г., у працы «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» паклаў у аснову перыядызацыі гісторыі Беларусі прынцып дзяржаўнасці. Ён таксама акрэсліў сваё метадалагічнае крэда адносна вывучэння Расіі і Беларусі як буйной і малой па пачатках краін, выступаючы супраць «ідэі імперыялізму» і канцэпцыі «агульна-рускай гісторыі царска-панскага кірунку» [13, с. 21]. Яшчэ адзін «Нестар» беларускай гістарычнай навукі М.В. Доўнар-Запольскі па запрашэнні Пічэты чытаў у 1925–1926 навучальным годзе лекцыі па гісторыі Беларусі на педагогічным факультэце БДУ, якія пазней ляглі ў аснову падручаванага ім рукапісу «Гісторыя Беларусі», што здолеў убачыць свет толькі ў 1994 г. У гэтай кнізе можна знайсці шэраг знешнепалітычных сюжэтаў, у тым ліку аб знешнепалітычных фактарах утварэння Літоўска-Рускай дзяржавы (ВКЛ) (глава III), яе адносінах да Польшчы і